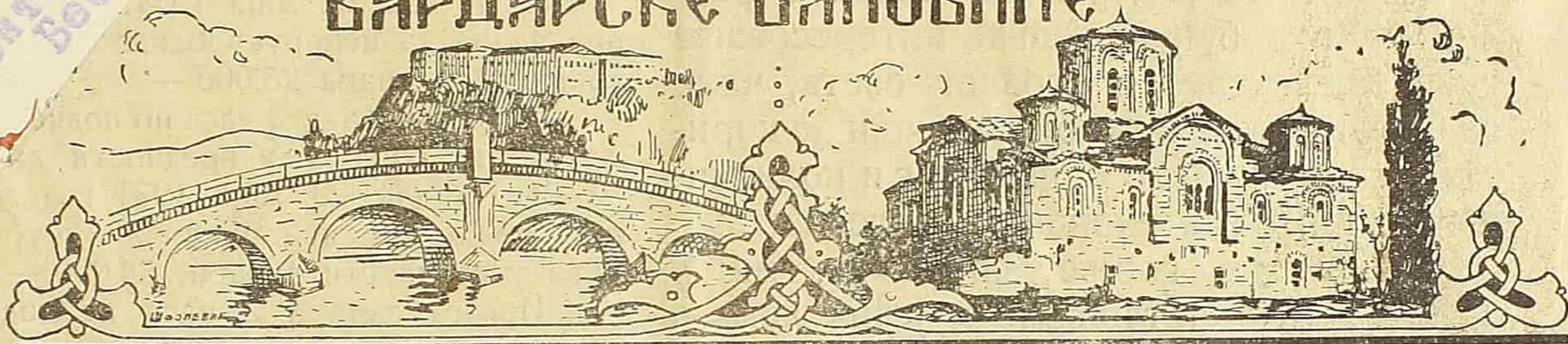

СЛУЖБЕНИ ЛИСТ

ВАРДАРСКЕ БАНОВИНЕ

9. МАЈА 1931. ГОД.
СУБОТА

БРОЈ 2 ДИНАРА

ГОДИНА II. Број 70.
СКОПЈЕ

СЛУЖБЕНИ ЛИСТ излази један пут недељно. Годишња претплата је 80, а за иностранство 140 динара. Огласи се примају по утврђеној тарифи. Рукописи, огласи и претплата се шаљу на адресу Банске Управе за Уредништво Службеног Листа. — Уредник СИМИЋ СТЕВАН, директор гимназије у пензији.

Народна ношња

Свакоме посматрачу народних прилика а нарочито онима који се баве испитивањем нашег села, пало је у очи, да се постепено увлаче у наш сеоски живот грађанска ношња, појава која заслужује да се позабавимо са тим врло важним друштвеним питањем.

Познато је да народ наше бановине има ванредно лепу, укусно скројену, сашивену и украшену ношњу, те је и због тога постао предмет нарочите пажње како осталих крајева Југославије, тако и целог просвећеног света. А ова сликовита ношња у толико је занимљивија, што свака покрајина, а често и свака омања жупа, има своје типско обележје, те тако узевши Јужну Србију као целину, ми у њој видимо један изванредан букет пун свежих украса, лепота и примамљивих дражи. И нешто више. Та наша народна ношња је резултат дуговечних историских процеса, она је изванредан отисак најфинијих културних и психичких изражаја нашег народа.

Ми се данас дичимо нашом средњевековном архитектуром и црквеним сликарством, којим се диве остали цивилизовани свет. Поносимо се нашом лирском и епском народном поезијом, која заузима завидно место у светској литератури те врсте. Међутим и на-

ша народна ношња заузима тако исто једно од најлепших и најзавиднијих места на свету, чињеница коју нарочито истичемо да би скренули пажњу нашим широким слојевима на селу, те да са већом љубављу и националним поносом гледају на своје одело, да га цене и поштују, да га воле и да се њиме поносе у дубоком веровању да је то ношња којој нема нигде више равне, да је чувају онако исто, као што ми чувамо наше средњевековне грађевине, фреске, песме и све духовне тековине које смо наследили од наших врлих предака.

Наша сељанка је у својој народној ношњи лепша, гиздавија, пуна лепоте и дражи, док је обратан случај кад се појави у грађанском оделу. Тада нам се чини да је неукусно одевена, груба и неспретна. Но поред овог естетског и донекле уметничког гледишта, овде се уз то намећу и економско привредни разлози.

Јер пре свега фабричка материја је и скупља и уз то не траје дуго, док је домаће сукно јаче, трајније те и јефтиније. Осим тога наше девојке и жене саме спремају материју, везу, кроје, шију, те им се на тај начин, у таквом послу, развија и усавршава укус према лепоме; оне тиме постају истовремено и најпреданији посленици наше на-

националне уметности у везовима, који су најдивнија манифестација душе, интелекта и способности наше расе.

Ето и то је један од великих разлога који побуђује велико интересовање како нашег тако и страног света, чиме се развија и јача туризам, који је користан како са чисто социјалног и политичког, такође и са економског гледишта.

Истичући горње чињенице, ми у исто време постављамо и једну лепу и благодарну тему за све пријатеље нашега села, који ће наћи начина да увере и убеде наш свет на селу у то, да чува и цени своју ношњу, јер ће тиме истовремено штитити како економску страну нашега села, тако исто и нашу изванредну културну тековину, која је производ толиких столећа, појава која ће и код нас и код осталих поколења будити само поштовања и дивљење према нашој националној ношњи.

СЛУЖБЕНИ ДЕО

Набавка намирница за Бановинску болницу у Велесу

У смислу Закона о Државном Рачуноводству чл. 82—105. и наређења Министарства Социјалне Политике и Народног Здравља О Бр. 8220. од 27. септембра 1929. год. Управа бановинске болнице у Велесу одржаће прву усмену лицитацију за испоруку намирница и осталих потреба од 1. јула до конца септембра 1931. године.

Лицитацији ће се обавити у болничкој канцеларији следећих дана:

1. На дан 20 маја 1931. год. у 11 часова пре подне за хлеб:

а) 961 кило хлеба белог у вредности динара 3.385.—

б) 953 кила хлеба црног у вредности динара 3.064.—

Истога дана у 2 часа по подне за испоруку поврћа и зелени у вредности дин. 4.780.—

2. На дан 21. маја 1931. год. у 11 часова пре подне за испоруку меса и масти свињске:

а) 1.264 кила меса говеђег и др. у вредности дин 16.784.—

б) 95 кила масти свињске у вредности динара 2.431.—

Истога дана у 2 часа по подне за млечне производе:

а) 2.602 кила млека пресног у вредности динара 12.229. —

б) 822 кила млека киселог у вредности динара 234.—

в) 13 кила сира домаћег у вредности динара 234.—

3. На дан 22. маја 1931. год. у 11. часова пре подне за испоруку бакалских намирница у вредности динара 25.000.—

Истога дана у 2 часа по подне за испоруку мртвачких сандука у вредности дин. 645.—

4. На дан 23. маја 1931 год. у 11 часова пре подне за испоруку 360 кубних метара дрва у вредности динара: 54.000.—

Истога дана у 2 часа по подне за продају расходованих инвентарских ствари.

За испоруку ових потреба лицитанти су дужни положити кауцију на каси управе болнице у следећем износу:

1. за испоруку хлеба белог и црног динара 300.—;

2. за испоруку поврћа и зелени дин. 300.—;

3. за испоруку меса и масти дин. 1.000.—;

4. за испоруку млечних производа динара 1.000.—;

5. за испоруку бакалских намирница дин. 1.500.—

6. за испоруку мртвачких сандука динара 100.—;

7. за испоруку дрва за гориво дин. 3.000.—

Страни поданици полажу дуплу кауцију.

Лицитанти су дужни показати претседнику комисије документа, која се траже тач. 6 чл. 13 Правилника за извршење законских одредаба из одељка „Б“ Уговори и набавке.

Ако прва лицитација не буде успела било из којих разлога, друга лицитација одржаће се истим редом у дане: 17, 18, 19 и 20 јуна 1931 г.

Из канцеларије бановинске болнице у Велесу бр. 1010 од 15 априла 1931. год. 3—3

Оглас

У економату Бановинске Болнице Вардарске Бановине у Битољу одржаће се на дан 28 маја 1931. године у 11 часова пре подне прва усмена лицитација за набавку животних намирница, потрошног материјала и осталих ситних болничких потреба за време од 1. јула до 30. септембра 1931 године закључно и то:

1. За хлеб на суму око 8.400 динара

2. За месо и маст на сумт око 21.360 д.

3. За бакалук на суму од око 24.095 дин.

4. За поврће, вариво и зелен засу пу 8605.

5. За млеко пресно кисело и остале млечне производе на суму око 7.765 дин.

6. За мртвачке сандуке на суму око 2.200 динара

7. За остале ситне потребе на суму око 3.590 динара

Свега 76.015 динара.

Услове и све законске прописе заинтересована лица могу видети сваког дана у канцеларији економата болнице.

Кауција се полаже пред комисијом која врши лицитацију пре лицитације до 10 часова пре подне и то нашн поданици 5%, а страни 10% од гореозначене предрачунске суме.

Позивају се заинтересована лица да одређеног дана претстану болничкој канцеларији до 10 часова пре подне Собом имају донети сва документа која се траже ст. 6. чл. 13. Правилника за извршење одредаба из одељка „Б“ Уговори и набавке Закона о Државном Рачуноводству, по прописаној форми.

Из канцеларије Бановинске Болнице у Битољу бр. 1166 од 12 IV 1931. године.

2—3

Набавка животних намирница

Управа Дечијег дома у Битољу одржаће на дан 28. и 29. маја 1931. год. од 11 часова пре подне, у својој канцеларији, у ул. Аристиде Бријана 116, прву јавну усмену лицитацију, и то: 28. маја за набавку животних намирница за исхрану штићеника Дечијег дома и Дома старца за време од 1. јула до 31. децембра 1931. год., 29. маја за набавку дрва, одеља, обуће и постељних ствари.

У случају да ова лицитација не успе друга ће се одржати на дан 10. и 11. јуна 1931. г.

Кауција се полаже на сам дан лицитације комисији, пре почетка исте, која износи: за наше поданике 5% од целокупне вредности предмета који се лицитира, а за стране поданике 10%.

Накнадне понуде неће се ни од кога примати.

Ближи услови могу се видети сваког дана у канцеларији дома.

Позивају се заинтересовани да узму учешћа на лицитацију. Лициданти су дужни показати документа, која се траже по тач. 6. чл. 13. Правилника за извршење законских одредаба из одељка „Б“ уговора и набавке.

Из канцеларије Бановинског дечијег дома у Битољу, Бр. 299. од 16 априла 1931. год.

2—3

Краљевска банска управа Вардарске Бановине на основу Закона о предузећима за редовни и повремени превоз путника и робе моторним колима од 2. децембра 1930. године расписује

К о н к у р с

за следеће аутобусне линије:

а) сталне

1. Скопље—Куманово—Крива Паланка 96 км. — 2 аутобуса до Куманова и 5 малих кола до Криве Паланке,

II. Скопље—Велес—Штип—Кочане—Царево Село—Пехчево—Берово 215 км. — 7 аутобуса (линија за сада радиће само од Велеса),

III. Штип—Радовиште—Струмица—Удово 112 км. — 3 аутобуса (линија радиће за сада до Струмице),

IV. Велес—Прилеп 61 км. — потребно је 2 аутобуса,

V. Гратско—Прилеп—Битољ—Ресан—Охрид 178 км. — 8 аутобуса,

VI. Скопље—Тетово—Гостивар—Маврови Ханови—Дебар—Струга—Охрид 204,7 км. — 5 аутобуса,

VII. Гостивар—Кичево—Битољ 129 км. — 3 аутобуса (за сада само од Кичева),

VIII. Скопље—Качаник—Урошевац—Штимље—Приштина—Вучитрн—Кос. Митровица 138 км. — 3 аутобуса,

IX. Урошевац—Штимље—Сува Река—Призрен—Љаковица—Пећ 160 км. — 8 аутобуса,

X. Бујановац—Гњилане—Урошевац 62 км. 2 аутобуса,

XI. Куманово—Прешево—Бујановац—Врања—Владичин Хан 80 км. — 2 аутобуса,

XII. Владичин Хан—Лесковац—Ниш 86,5 км. — 3 аутобуса,

XIII. Власотинце—Лесковац—Лебане—Медвеђа—Сијеринска Бања 73 км. — 3 аутобуса (од Медвеђе до Сијеринске Бање сезонска линија),

XIV. Врање—Корбевац—Крива Феја—Доња Љубота—Босиљград 70 км. — 2 аутобуса

XV. Св. Ђорђе—Неготин/В—Кавадар 2 аутобуса.

в) сезонске

I. Скопље—Катланово 28 км. — 2 аутобуса,

II. Врање—Врањска Бања 12 км. — 2 аутобуса.

Свака од горњих линија је једна и недељива и чини засебну целину. Заинтересовани треба да обратe пажњу нарочито на §§ 1, 2, 3, 4. и 8. и т. д. Закона о предузећима за редовни и повремени превоз путника и робе моторним колима као и да поднесу сва документа која се по Закону траже (уверење да није осуђиван, да није под стечајем или старатељством; да није под истрагом; уверење да није осуђиван за монополске кривице, уверење о поданству и владању; уверење да је исплатио порезу; доказе о имовном стању и гаранцијама које може пружити у погледу солвентности и предлог о реду вожње.

Они који су поднели већ молбе позивају се да их допуне у смислу горњег конкурса, јер се иначе исте неће узимати у обзир.

Рок за поднашање молби је 8 дана закључно по објави овог конкурса у Службеном Листу Вардарске бановине.

Из канцеларије Одељења за трговину, обрт (занатство) и индустрију Краљевске банске управе у Скопљу VIII. Бр. 5492. од 7. маја 1931. године.

Натечај

Расписује се натечај за попуњавање 110 места стражара-приправника при Управи полиције у Скопљу.

Кандидат мора испуњавати следеће услове:

- 1) да је држављанин Краљевине Југославије,
- 2) да је навршио 21, а није прешао 30 годину живота,
- 3) да је телесно и душевно здрав,
- 4) да је нежењен или удовац без деце, или судбено разведен без деце,
- 5) да је беспрекорног владања и прошлости, да није био судском пресудом осуђен на губитак часних права.
- 6) да потпуно зна службени језик,
- 7) да уме читати, писати и рачунати,
- 8) да није под старатељством или стечајем, или да није над њим продужена очинска власт,
- 9) да му као активном државном службенику није служба престала са разлога предвиђеног у тач. 1., 2., 7., 9., или 12. § 104. закона о чиновницима,
- 10) да је кандидат за стражара одслужио обавезни рок у сталном кадру у главним родовима војске и морнарице и да је висок најмање 164 см.

Сваки кандидат мора молби приложити и писмену обавезу, да ће остати у полицијској извршној служби најмање три године и да ће на случај самовољног неодслужења тог рока платити државној каси половину оних припадности, које би примио за оно време, које не одслужи.

Прописно састављене и таксиране молбе, којима треба приложити сва документа, којима се доказује да појединац испуњава горње услове, треба доставити општем одељењу ове банске управе најкасније до 25. маја 1931. године.

Кандидати, који предаду молбе у одређеном року имаду о свом трошку доћи 1. јуна 1931. год. у 8 сати Управи полиције у Скопљу ради лекарског прегледа. Који буду пронађени здравима и за службу способнима а уз то испуњавају напред наведене услове, моћи ће одмах ступити на дужност.

Из канцеларије Краљ. Банске Управе Вардарске Бановине у Скопљу Бр. 1. 8961 1—1

К о н к у р с

Краљ. Банској Управи Вардарске Бановине потребни су:

1. четири (4) приправника лекара за бановинске болнице у Велесу, Врањи, Охриду и Штипу.

2. шеф унутрашњег и в. д. управника и шеф хируршког одељења за бановинску болницу у Призрену са припадностима V групе.

Услови за пријем:

Кандидати, који желе конкурисати на ово

место, морају поднети уз молбу ова документа:

1. документа по § 2. и 3. Закона о чиновницима;

2. диплому о свршеном медицинском факултету у оригиналу или овереном препису;

3. приправници уверење о одслуженом стажу а шефови уверење о општем праву праксе и специјалности за унутрашње болести и хирургију. Кандидати за шефове одељења морају поднети доказе по § 20. Закона о болницама.

4. Крштеницу и доказе о брачном стању, броју деце и годинама њиховог рођења.

Изабрани кандидати бановински су чиновници и уживају сва права по закону о болницама и Уредби о службеним односима, установљењу места и припадности службеника Вардарске Бановине I Бр. 7838 од 25 марта 1931 г. (Службени Лист Вардарске бановине бр. 2. стр. 14.), а ступиће на дужност када решење о избору буде извршено.

Пријаву са свима потребним документима примаће VI одељење за социјалну политику и народно здравље до 20 маја 1931 године.

Из канцеларије VI Одељења за социјалну политику и народно здравље Вардарске бановине VI Бр. 11072 од 1 маја 1931 године.

1—2

Набавка животног намирница

У смислу чл. 82—105 Закона о Државном Рачуноводству и Правилника за извршење одредаба из одељка „Б“ уговора и набавке истог закона као и чл. 13. и 24. поменутог Правилника одржаће се прва јавна усмена лицитација за све болничке потребе од 1. јула до 31. децембра 1931 год. сем поврћа и варива од 1. јула до 31. септембра 1931. год. и то у следећим данима:

На дан 4. јуна 1931. год.

а) бели и црни хлебац, месо говеђе, телеће и јагњеће.

На дан 5. јуна 1931. год.

б) животне намирнице, вариво, поврће, млеко слатко и кисело, бакалук, мртвачки сандуци, канцеларијски материјал и друге потребе.

Ближи услови могу се видети сваког дана у канцеларији исте болнице.

Лицитација ће се одржати у канцеларији исте болнице.

Кауција се полаже сваког радног дана на каси исте болнице као и на дан лицитације најдиље до 10 час. најстаријем члану комисије.

У случају да се прва лицитација не одржи одређених дана онда ће се друга одржати на дан 25 и 26. јуна 1931. године са онолико лицитанта колико се буде јавило.

Лицитант је дужан показати комисији уверење о набављачкој способности и уверење о плаћеној порези.

Лицитација почиње тачно у 11 часова.

Бр. 973 из канцеларије Бановинске Болнице Вардарске Бановине у Приштини.

1—3

Конкурс

Суду општине Богданачке у срезу Ђевђе-лијском Вардарске Бановине, на основу одборске одлуке Бр. 1712 од 19. априла 1931. год. потребан је благајник.

Кандидати који желе учествовати на овом конкурс дужни су поднети следеће доказе: да је провео извесно време у самоуправној или државној служби.

да је потпуно способан да обавља благајнички посао.

да је владања доброг и да није осуђиван.

Кандидат који буде изабран дужан је положити кауција општ. суду или гаранцију по прописима чл. 112. закона о општинама.

Плата ће се одредити буџетом за 1931. год. који није дефинитивно готов.

Молбе ће се примати до 20 маја ове год. закључно.

Из канцеларије суда општине Богданачке дана 29. априла 1931 год. Бр. 1712.

п. 1—1

Оглас

Управа Ниже Пољопривредне школе у Лесковцу, на дан 11. маја 1931. год. одржаће трећу јавну усмену лицитацију за израду 25 пари летњег одеда за своје ученике.

Услови се могу видети сваког радног дана пре и после подне у канцеларији Управе, као и на сам дан лицитације.

Кауција се полаже пред комисијом до 10 часова пре подне, и то: 500 Дин. за наше а дупло за стране поданике.

У смислу чл. 93. Закона о Државном Рачуноводству накнадне понуде неће се примати.

Позивају се заинтересовани да узму учешће на лицитацији. Собом имају понети, и то: уверење о плаћеној порези и уверење о подобностима за лицитирање.

Из канцеларије Управе Ниже Пољопривредне школе у Лесковцу Бр. 691.

1—2

Вести из бановине

Пазар у Врањи

Решењем Господина Бана Вардарске Бановине VIII Бр. 2285, од 23. априла 1931. год. одобрено је одржавање дводневног недељног пазарног дана сваког петка и суботе у вароши Врањи на коме само они предмети трговања

могу бити који су предвиђени у чл. 3. Закона о панађурима и недељним пазарним данима.

Из канцеларије VIII Одељења за трговину, обрт (занатство) и индустрију Краљевске банске управе у Скопљу VIII Бр. 2285, од 27. априла 1931. године.

НЕСЛУЖБЕНИ ДЕО

Пут Краљево — Рашка

Ибарски пут

Према спољним политичким приликама и нашим војним потребама, почето је год. 1880 просецање и градња државног пута од Краљево до Рашке (Ибарски пут) долином реке Ибра. Стари пут који је везивао Краљево са Рашком био је само за пешаке-коњанике, и пружао се од Краљево поред града Маглича, преко Ђакова Брда, манастира Студенице, Рудна Градца до Рашке. Прелазећи преко по све тешког терена, примитивне израде (крчаник), зими непролазан и неупотребљив а лети при јаким кишама засут није могао задовољити ни ондашње потребе те је нови био неопходан.

Министарство Грађевина одредило је за израду овога пута своје инжењере и то: начелника архитектонског одељења поч. Вујића, инж. поч. А. Кика и инж. поч. М. Цветковића. Они су израдили трасу и уздужни профил пута, чија је дужина изнела 78,8 км. са успонима — падовима 6,00% и то на Лакту, Дубочици, Колану, Шашеву и изнад Лучица. — Пут је уступљен у израду предузимачкој фирми Марко Марковић и комп. која га је сама и преко акорданата довршила у року од три године, а под надзором три горе пом. инжењера, који су поред надзора радили и планове за сталне објекте и обрачуне за исплату предузимача.

Пут је у клисури просечен на ширину од 6,00 м. са каналима ширине 0,50 м. у врху а дубине 0,30 м. На рђавом терену пут је калдрманан и засут слојем шљунка од 15—20 см а на здравом терену и стени пут је шосиран са шљунком у слоју 0,15—0,30 м. Ваљање није извршено јер у оно доба код нас није било ваљкова. Сви већи мостови израђени су од камена и засведени. На целом путу било је свега 7 полу сталних мостова чији су стубови озидани од камена, а горња конструкција од дрвета. Доцније су ти мостови замењени сталним сводом и армираним бетоном, а само је у Вареву остао један полу сталан. Објекти преко јарака сувих или са малом количином воде, прављени су или као пропусти од 0,50—1,00 м. отвора, или као олучасте калдрме преко целе ширине пута са потпорним зидом са низводне стране пута, а било је да су се на дубљим јаругама извршивали у дну пропусти а у врху

— површини пута олучасте калдрме са високим потпорним зидовима узводно и низводно и насипом за труп пута између тих зидова. Доцније су ти јалаци и пропусти засипани материјалом, који је вода услед киша сносила с брда, те је тако вода текла преко олучасте калдрме. Како поред пута тече у непосредној близини река Ибар, и како на путу има земљишта клизавог и које је се морало подзидати или калдрмисати, то су изнад и испод пута у масама били саграђени потпорни и обложни зидови па и калдрма. — Тако израђен пут са масом потпорних зидова, многобројним сталним каменим објектима, а нарочито великим засведеним мостовима преко Лопатнице, Дубочице, Колања, Студенице и Брвенице чинио је леп, пријатан и интересантан утисак не само за стручњака, већ и за обичног путника. Непријатност путовања на колима, чинило је трускање кола при прелазу преко извршених олучастих калдрма.

Како већи део пута пролази Ибарском клисуром поред саме реке (од Лопатнице до Полумира дужина 20 км. потпуно ненасељен део, без и једне куће и становника) то је пут до реке морао бити подзидан потпорним зидом. Природно је у клисури било земљишта у кретању, а било је земљишта које се није могло засећи за пут под нагибом који одговара томе земљишту, с тога су се таква места морала подзидати потпорним и обложним зидовима или калдрмисати изнад пута. Када је овај пут изграђен, био је једини и најбољи пут у Србији, а по томе и најчувенији.

По свршеној изради пута, постављено је 18 путара са надзорником пута. Дакле, одмах је предвиђена потреба за његово одржавање, јер се још тада имала у виду опасност која прети путу у том клисурском пределу, где су реке и потоци дивље природе, а стране брда непошумљене. Путарима је с време на време помагао и кулук, да се пут очисти од материјала који је вода са брда при киши снела и депоновала на путу. Овом депоновању материјала на путу, много су допринели преливи услед тога што је вода убрзо засула пропусте и дубоке јалаке изнад њих, до површине пута и засула их материјалом, па је текла преко прелива, а пошто ови нису могли имати велике нагибе, то је вода материјал до брда остављала на путу у виду кегли („копанице“ како их мештани зваху) а сама се разливала десно и лево од прелива — поред и по самом путу кварећи га. Падајући на земљиште испод пута, било преко потпорног зида самог прелива — олучасте калдрме (који су били високи по неколико метара), било преко других зидова, кварила их је поткопавајући их својим падом, чак и рушећи осигурања тих зидова, која су при грађена пута извршена.

Узевши у обзир оскудност кредита за грађење нових и одржавање старих путева (буџет Мин. Грађевина беше од 250.000—300.000

дин.) и сатирање шуме које је расло из дана у дан (око Дубочице из Колања) а поред тога ситна шума сатирана је попашом стоке, нарочито коза, то се квасење пута и зидова нагло повећавало. Год. 1894. грађевински одељак округа чачанског, сваке седмице, а после најмање кише, добијао је депеше од начелника среза Студеничког и Жичког. јављајући да је пут засут и саобраћај обустављен. Приликом великих мразева, вода се ледила у преливима — олучастим калдрмама и лед се све више гомилао услед тога што је први лед пресечен точковима и у тако направљене олуке ушла нова вода, мрзла се и тако пела висину леда, да би најзад саобраћај на тим местима постао немогућ. Путари су на својим деоницама, секли лед и избацивали га са олучастих калдрма али се убрзо стварао други, пошто је вода туда протицала.

Грађ. одељак окр. Чачанског, имајући у виду све горње тешкоће за одржавање овог пута, а при томе и опасност да пут сасвим не пропадне, почео је од 1894. год. обраћати велику пажњу на његово одржавање. С тога је извесне делове — брда, — најопаснији, у споразуму са шумском управом, стављао под забрану од сече и попаше. Политичке прилике ондашњег доба ометале су те забране, и тако се сеча а нарочито попаша у великој мери продужавала. Инжењери су лично морали терати стоку са забрањених места и претити становништву да ће бити кажњено, па су због те попаше долазили у непријатељске односе са народним посланицима. Поред горњег начина за чување шуме, беху установљени расадници багрема у којима су се путари снабдевали садницама и расађивали их поред пута по брду. Ипак се може рећи да је од засађених расадница у једној години остајало, неупропашћено од стоке — попаше — највише 50%. — Пошумљавање је вршено у коритима појединих потока и река све до њиховог извора. Потоци, и реке, а нарочито Паћаршишка и Желебићска, преко којих су подигнути камени објекти, носили су собом толико материјана, да су своја корита на местима где их пут пресеца, насула и издигла више од околног терена, па тиме објекте порушила или засула а воде се излила на пут и њиме текла. У том циљу су корита пошумљавана, да би се спречило даље наносење материјала, а води дало што правилније корито и тиме омогућило подизање објеката. Приликом великих киша, потоци су се претварали у масу расквашеног материјала која се уз ужасну лупу камења ваљала. Услед тога су преко ових потока подизани камени објекти — сводови са распоном 2-4,00 м. потребним за пролаз материјала. Тако је на путу подигнут велики број камених објеката, па појединим партијама био је мост од моста; отуда му је дошао назив „пут од мостова“.

Приликом поплаве у пролеће 1897. пут је скоро потпуно упропашћен. Поред засипања,

одроњавања брда, рушење објеката, на више места се појавило и клизање земљишта. Падалиште је поклизнуло у дужини преко једног км. Саобраћај је био тако прекинут да ни пешак није могао ни проћи. Рашка је била сасвим одељена од Краљева. Река Студеница је обишла око малог моста, порушила насип и инундациони мост на инундационом земљишту, а Брвеница је поткопала један стуб на мосту услед чега је мост на једном месту деформиран. Отвор је морао бити затворен, пошто је мост имао и сувише велике отворе за протицање воде. За хитно васпостављање саобраћаја и спремање пројеката за порушене објекте, Мин. Грађевина је одредило две секције са по два инжењера од којих је свака имала половину пута. Рад секција на путу трајао је два месеца, за које су време прибрани потребни податци (вршена снимања) за израду објеката, давана упуства кулуку за рад, вођен надзор на изради привремених објеката и састављана техничка и погодбена документа за сталне објекте. Секције су за двадесет дана пустиле пут у саобраћај.

— Наставиће се —

Ing M. З. Протић.

Технички инспектор Вардарске Бановине.

Серафим Цинић

Туризам у Вардарској Бановини

Важност унапређења туризма и саобраћаја путника у Вардарској Бановини и услови за развијање истог.

— Наставак —

9. Споменици.

„Јужна Србија свима Србима представља зешљу најлепших споменика њихове прошлости, њиховог истинског, физичког и културног царавања.. Ту је Скопље, престоница царавања, ту је Призрен са царском задужбином; ту је класично Косово, које је постало готово мит.. Наша прквена уметност, архитектура и живопис има готово најлепше споменике у Јужној Србији.. Ту су сјајна Грачаница, Дечани — као снажна химна у камену; Нагоричане, Марков манастир, Лесново, Св. Плача и многи други; све задужбине српских христољубивих владара и њихове властеле. Тамо је наша Патријаршија, која је постала у дане највећег државног успеха, па претурила прескрбна времена и дочекала обнову. У Прилепу човек добива нове утиске кад види сем Марковог града и његов манастир.“¹⁾

¹⁾ Народно дело: Учитељ, стр. 23 чланак: „Јужна Србија“: В. Ђоровић. Имена манастира која нису у В. бановини, овде сам изоставио.

Ту је затим Св. Климент на Охридском језеру и Св. Наум; или манастир посвећен Св. Пантелеју у селу Нерези код Скопља.

По доласку странаца у Ј. Србију њихово се путовање грана тамо-амо привлачени како спољном тако унутрашњом страном чувених старина, чији се глас на далеко чује. С тога су принуђени да обилују, промотре, упознају и реткости прибележе и понесу у своју земљу где ће на њих путем списа указати јавности на наше јединствене одлике тако упадљиве.

Нерези нема само лепе пејсаже већ и деветовековни манастир са малом утонумом скоро у земљу црквицом од дрвета, чија унутрашњост изазива дивљење, Фреске у колико их има само у олтару или панориме, вели се да их је радио Алексеј Комнен. Те фреске показују велику научну вредност и извор инспирације не само наших потоњих уметника тога века већ и италијанских. Све то документује и репрезентује нашу стару Уметност, која се, из појмљивих разлога, како свуда тако и код нас у многоме чему ниансира и приближује модерном.

Св. Наум, поред многих у Охриду, налази се на јужној обали Охридског језера и стрмо се над њим уздиже. Назван је тако по свом оснивачу, а посвећен је Св. Архангелу Михаилу. Рађен је од тесаног камена и дигала са два кубета изнад главног храма. Данашњи какав је, говори да је из 1806 године, када је и живописан поново, а не из XI или XIII века, или пак да је основан још у X веку. Приступ му је олакшан јер је ка северној обали начињен аутомобилски пут, који води дуж источне обале испод горостасних раседних отсека кречњачке Галичнице.

Св. Михаило код Прилепа — Марков манастир око кога се налазе вишеспратни конаци, такође је богат фрескама. — Лесново код Кратова такође се има убројати у ред првих споменика старе архитектуре наше. Сачуване су у њему првобитне фасаде, а што пада у очи, то је шестострана олтарска обсида. — Затим Нагоричане налази се у пространој нагоричкој заравни. У њему се налазе остаци наше средњевековне архитектуре. Црква је посвећена Св. Ђорђу. Одликује се лепим фрескама које су заостале.

Али међу најзначајнијим споменицима наше старе средњевековне архитектуре и уметности у опште спадају: Грачаница, Дечани и Патријаршија.

Онда, када је српска средњевековна уметност после свога врхунца почела да опада, постављени су темељи данашње патријаршије у Пећи на месту испод саме клисуре куда се пробија Пећска бистрица. Она је више пута обновљана и дотеривана, али се ипак фреске даду видети, па којима се очитује наша средњевековна уметност.

Високи се пак Дечани налазе на тлу метохијских брда, која су обрасла густим кестеновима и боровима. То је по речима неког

немца: најславнија српска задужбина, коју су оставили српски средњовековни владари. Са орнаментиком романског карактера, рекло би се, као што и јесте, да су трагови ренесансе у њему, која код Италијана тек почиње у XV веку.

„Сјајна Грачаница“ манастир Св. Богородице на левој обали реке Грачанице. То је такође један од најзначајнијих средњовековних споменика српске културе. Манастир величанствене еполеје косовског боја, чији елементи улазе у све кутове југословенске душе.

Све те фреске ових манастира у Вардарској Бановини, доказ су колико је уметност онда била висока, тако, да се научници, уметници, и туристи, који овамо долазе и посећују ове споменике — диве. То нас пред страним светом приказује и оцртава као достојне ствараоце и чуваре велелепне културе и уметности, чија је прошлост тако мрачна и бурна а будућност самим тим перспективно одређенија.

На супрот каменој скулптури у приморју, чији се живи геније прославља у Европи; докле се сасвим оригинално, несметано развија дрвена скулптура — резбарија, на класичном Југу садање остварене Југославије. Маркантни пример рођених простих, нешколованих људи, којима се духовна вредност снажно изражава јесу дебарски сељаци; у њиховим пластичним и живим радовима огледа се њихова душа, из њих одише наша расност, благост и енергија. Све те и сличне појаве Југа јесу мамци за туристе, који дивећи се примитивним уметницима по форми, најласкавије изразе о тој грани уметности дају не само код нас већ и на страни. Њихов апел на тамошње заинтересоване уроди увек успехом захваљујући нашој чистоти, у којој има, и поред свега оригиналног, и источњачког екзотичног удела Пејсажа, какве можда нема у романтичној Швајцарској нити у авантуристичкој Италији, остварени су делом у нашој земљи и странским сликама, делом у сељачким рељефним радовима.

Ти иконостаси, портрети светаца и др. све чини задовољство и унутарњу насладу туристима

10. Градови

(као центри за излете и као места за задржавање туриста).

Вардарска Бановина има све могућности да привуче странце. Сваки излетник треба да сврати у њено гро, у давно историски град Скопље, у коме се путеви стичу из разних крајева, и ту направити план за даље путовање. Од Скопља се путеви пружају зракасто, тако да се моме путовати по свој Вардарској Бановини. Сама његова околина је пуна средњовековних споменика. Ту су манастири готово са најлепшим фрескама. Г. Милан С. Јовановић пишући чланак о „Туризму у Вардарској Бановини“ вели о тим споменицима: „То

су цркве зидане у византиском српском стилу, који се данас оживљује широм Југославије у свима новим црквама, које зидају православни паројницима. Видети неколико цркава тога стила и фреске у њима, то значи упознати у Југославији, оно што представља њене највише уметничке производе из старијих времена“. Та околина је пуна планина, висока обраслим шумом; затим пољима богатим маком, дуваном, житом и др. Сам пак град је живо трговачко место и у њему су разни занати развијени.

Уз Скопље могу доћи: Лесковац, привлачна станица највећег индустријског места у Вардарској Бановини. Затим и поред многих Тетово и Призрен.

Призрен је још у 13. и 14. веку био веома важан, јер су с њим имали везе и Дубровчани, а за Душанове владе био је знатно индустријско место. Што се њега данас тиче, у застоју је. Па опет овакво место привлачи странце својим природним лепотама. Његова је околина пошумљена, а где је голотиња пошумљује се; његова је околина као и он сам пуна средњовековних споменика.

Битољ је још у 17. веку постао важан град за излетнике и за њих је ту било пуно колиба и кућица. Али као химна овим туристичким градовима поред многих који се налазе у овом крају, као песма природи и лепоти јесте Охрид, готово на крајњем југу. Он је врло важну улогу играо у погледу црквеног живота балканских Словена. У њему је онда била и архиепископија основана под Василијем II — пун је лепота, којих му даје његова непосредна околина; пун је споменика; економски доста јак, јер је на њега економски упућен и његов сусед Дебар. Такво, ретко је где такво место, пуно излетника, који га посећују у великом броју. То је, може се рећи, наше туристичко благо.

Укратко речено, ови наши средњовековни градови, од којих су неки били и престонице српских владара, као главна места су и центри за излете и задржавање туриста. Отуда и преимућство градовима у погледу свеколике делатности, које потичу из већих струја.

(Наставиће се)